

Série souborů nástrojů EUCPN

č. 16

Předcházení trestným činům souvisejícím s drogami

Dosažení skutečné změny chování

Shrnutí

V druhé polovině roku 2019 se finské předsednictví Evropské sítě pro předcházení trestné činnosti (EUCPN) zaměřilo na prevenci trestné činnosti související s drogami a škod způsobených užíváním drog mezi mladými lidmi a vyzvalo k přístupům založeným na důkazech. Tento soubor nástrojů je přímou odpovědí na tuto výzvu. Zdůrazněním potřeby vědět, s čím se potýkáme, a odpovídajícím způsobem jednat poskytujeme podporu odborníkům pracujícím v této oblasti.

Trestná činnost související s drogami je složitý jev. Výzkum ukazuje, že závislost mezi užíváním látek a trestnou činností není u každého stejná a časem se mění. Při práci s tímto velmi dynamickým a komplexním vztahem je nezbytné **vědět, s čím se potýkáme**. Bohužel kvůli často zpolitizované povaze tohoto jevu vedlo jednání bez znalosti problému k přemnožení všech možných druhů činností. Cíle jsou vždy chvályhodné, důsledkem však může být nesprávné nasměrování nebo nesprávné využití omezených zdrojů, nebo ještě něco horšího: přilévání oleje do ohně.

Užívání látek a kriminalita jsou propojeny, vztah se ale bude lišit v závislosti na cílové skupině. To vyžaduje přístupy přizpůsobené na míru potřebám toho, s kým pracujete. Pokud vaše cílová skupina dosud žádné známky problematického chování nevykazuje, můžete se zabývat některými běžnými faktory, které ovlivňují užívání drog i kriminalitu. Příkladem

těchto rizikových faktorů jsou problémy se školou a s péčí o rodinu. Pokud vaše cílová skupina újmu v důsledku svého užívání utrpí a páchá zločiny například pro udržení tohoto chování, pak se váš přístup musí změnit.

Tato složitost je ovlivňována dynamickými cestami, po kterých se trestná činnost a užívání drog pohybují. Ne u všech uživatelů drog dochází k nemocem na základě užívání omamných látek nebo k sociální újmě. Totéž platí pro kriminální dráhu. I přes vysokou míru porušování zákonů během dospívání většina z nich z tohoto chování tzv. „vyrůstá“. Znalost toho, co tyto změny ovlivňuje a jak na sebe vzájemně působí umožní do tohoto procesu zasahovat.

Klíčovým krokem je tedy posouzení potřeb cílové skupiny. Zlaté pravidlo je: čím více pochopení, tím lépe může být vaše práce informovaná a cílenější, a tím budete pravděpodobně efektivnější. Informace pro svoji činnost můžete čerpat z národních či mezinárodních údajů, pro pochopení problému budou však klíčové údaje místní. Nezapomeňte do práce začlenit více pohledů. Spoléhání se například pouze na policejní údaje povede k zúžení vašeho pochopení problému a nasměruje reakci způsobem, který se nemusí odrazit v celé komunitě. Na paměti je také nutno mít vývojovou fázi vaší cílové skupiny. Desetileté děti nejsou stejné jako děti šestnáctileté a to, co jejich chování řídí, se samozřejmě změní. Pro tuto věkovou skupinu bude důležitější tlak ze strany vrstevníků.

I nadále se držíme našeho argumentu (různé problémy vyžadují různé přístupy) a nabízíme celou řadu možností. Jediné instantní řešení pro předcházení trestným činům souvisejícím s drogami neexistuje. Jakmile problému porozumíte důkladně, měli byste **podle toho jednat**. Sladění zjištěných potřeb a problémů se správným zásahem je klíčem k dosažení vašeho cíle. Pokud je vaším cílem **zabránit problematickému chování mladých lidí**, prokázala svoji efektivnost již celá řada přístupů. Pozitivní vliv na rodinné procesy může například podpořit zdravé a bezpečné chování nyní i v pozdějších fázích života. Řadu těchto účinných přístupů naleznete v registru prevence zvaném Xchange,¹ což je internetová databáze preventivních zásahů založených na důkazech.

Velký počet činností v této oblasti se zaměřuje na poskytování informací o rizicích problematického chování. Předpokladem je, že mladí lidé se poté, co budou informováni o potenciálně škodlivých a nebezpečných důsledcích svého chování, rozhodnou správně. I když tento předpoklad může být jen předpoklad, výzkum neoznačil nedostatek znalostí za rizikový faktor. Jelikož se tyto přístupy ve skutečnosti nezaměřují na příslušný faktor, míjejí se účinkem. Zamyslete se: víte, že jídlo z rychlého občerstvení je nezdravé, přesto ho jíte.

Ještě znepokojivější je skutečnost, že tyto přístupy mohou problém ještě zhoršit. Někteří mladí lidé mohou cítit tlak ze strany vrstevníků na to, aby se zapojili do chování, na něž jste se preventivně zaměřili, protože společný narativ často předpokládá, že to „dělají všichni“. U jiných to také může působit jako spouštěč k tomu, aby toto riziko podnikli, plně si vědomi těchto důsledků.

Používáním taktiky zastrašování se tento problém nepřekoná, spíše naopak. Promítání názorných obrázků nebo představení v podobě hraní rolí, kdy je účelem přimět jednotlivce ke správnému chování metodou šoku, se neprokázalo jako efektivní a mohlo by být dokonce zpochybněno už jen na základě etických problémů. Nechvalně proslulým příkladem tohoto přístupu je program *Scared Straight*, který obnáší návštěvy zranitelných mladých lidí ve věznicích pro dospělé. Odůvodnění programu spočívá v tom, že díky zjištění z první ruky budou mladí lidé odrazováni od trestné činnosti v budoucnosti. Tento myšlenkový pochod má v EU bohužel stále více následovníků, a to i přes rigorózní hodnocení, která ukazují, že tyto metody přístupy způsobují více škody než nicnedělání.

Pokud vaše cílová skupina již trpí újmou z užívání omamných látek a trestné činnosti související s drogami, mohou být zapotřebí jiné přístupy než tradiční prevence. **Snížení škod** je jedním z těchto cílů a jeho cílem je snížit škodlivé účinky, které mohou uživatelé pocítovat. Kromě přínosů pro zdraví uživatelů mohou programy snižování škod přispět ke snížení trestných činů souvisejících s drogami, případně pocitů nejistoty v okolí. Ke snížení škod na úrovni obce mohou vést například místnosti pro konzumaci drog, neboť klesá odpad z užívání drog a míra narušování veřejného pořádku.

Předcházení recidivě je dalším přístupem a zaměřuje se na lidi, kteří mají zkušenost s užíváním a kvůli tomu spáchali zločiny. Cílem je zde zabránit opakování nebo léčba. Účinným příkladem jsou terapeutické komunity. Ve věznicích se ukázalo, že tento přístup snižuje opětovné uvěznění, trestnou činnost a recidivu.

Ne všechny problémy budou mít samozřejmě vyzkoušené a otestované řešení. V případě neexistence důkazů by se měl uplatňovat přístup předběžné opatrnosti. Váš přístup by měl být přinejmenším podložen teoretickými informacemi. **Všechny vaše aktivity by však měly být vyhodnoceny** bez ohledu na jejich předchozí účinky. Co se musí změnit, je chování. Osvěta se (pokud je vyhodnocována) často zaměřuje na předávání znalostí: „pamatujete si to sdělení?“. Toto je pouze první krok. Skutečnou otázkou je, zda vaše cílová skupina změnila své chování na základě vaší intervence.

ⁱ http://www.emcdda.europa.eu/best-practice/xchange_en